

Kemi kënaqësinë të ndajmë me ju thirrjen për artikuj për pjesën e dytë të një numri të dyfishtë të revistës *Studime për artin* me temën e pjesëmarrjes dhe kolektivitetit:

Redaksia e *Studimeve për artin* ju fton për kontribute që hulumtojnë mënyrat e shumta në të cilat arti, përfshirë ai amator dhe popullor, ka ndihmuar dhe është përdorur për të ndërtuar forma të reja të pjesëmarrjes dhe kolektivitetit përgjatë shekullit XX e deri në ditët e sotme. Kontributet mund të trajtojnë artin e zhvilluar në Shqipëri ose në kontekste të afërta historike e gjeopolitike.

Që nga fundi i shekullit XIX, arti dhe letërsia e Rilindjes Kombëtare u lidhën drejtpërdrejt me projektin e ndërtimit të kombit, që synonte themelimin e një shteti të pavarur shqiptar. Ndërkohë, shpallja e pavarësisë në vitin 1912, shërbeu si katalizator për lindjen e një lëvizjeje të gjallë të artit amator në periudhën ndërmjet dy luftërave botërore, e cila u përqendrua në kryeqendrat kulturore të vendit si Elbasani, Korça, Shkodra, Vlora etj., dhe bëri bashkë njerëz nga shtresa të ndryshme të shoqërisë. Shoqatat artistike të themeluara gjatë kësaj periudhe dhe veprimtaritë që ato organizuan, hodhën bazat për një kulturë artistike të institucionalizuar, e cila filloi të marrë formë të plotë pas Luftës së Dytë Botërore.

Ndërkaq, gjatë Luftës së Dytë Botërore u lëvruan arti antifashist dhe ai partizan, që luajtën një rol të rëndësishëm në nxitjen e rezistencës kundër pushtimit dhe në skicimin e kontureve të një bashkësie të ardhshme. Në periudhën e pasluftës, me vendosjen e regjimit komunist, domosdoshmëria që arti të luante një rol aktiv në ndërtimin e shoqërisë së re, bëri që veprat e realizmit socialist të merrnin një funksion të rëndësishëm në formësimin e subjektit (dhe subjektivitetit) të ri socialist, mishëruar në figurën e Njeriut të Ri, ndërtuesit të socializmit. Përveç kësaj, pjesëmarrja dhe kolektiviteti nëpërmjet artit, u nxitën në mënyrë aktive nga autoritetet komuniste, të cilat promovuan artin amator dhe një kulturë të shëndoshë festivalesh.

Kultura masive u bë veçanërisht e rëndësishme në kontekstin e Revolucionit Ideologjik e Kulturor të fundviteve '60. Fryma e fushatave masive, si për shembull aksionet e organizuara për realizimin e projekteve të mëdha ekonomike e infrastrukturore, u pasqyrua edhe në organizimin e ngjarjeve artistike, si Festivali Folklorik i Gjirokastrës. Ky festival, i mbajtur për herë të parë në vitin 1968, qe një ngjarje me pjesëmarrje masive, ku kufijtë mes spektatorëve dhe interpretuesve shpesh zbeheshin në mos shuheshin, në mënyrë të tillë që të kujton deri diku ngjarjet me pjesëmarrje masive të zhvilluara në Bashkimin Sovjetik në vitet '20. Kjo përkoi me caktimin e një roli qendror të kulturës popullore në përkufizimin e realizmit socialist shqiptar, pas Plenumit të Katërt zhvilluar qershorin e vitit 1973. Ndërsa komentuesit, tradicionalisht, e kanë interpretuar këtë si një kthesë konservatore, pas klimës më liberale që karakterizoi periudhën në kapërcyell të viteve '60, analizat e fundit theksojnë mënyrën se si kultura popullore u konceptua si një mjet për transformimin e shoqërisë

socialiste shqiptare në një *Gesamtkunstwerk*, ose vepër totale arti. Me fjalë të tjera, ajo, më shumë se një largim prej rrënjëve avangardiste të realizmit socialist, solli një ripërtëritje të angazhimit ndaj tyre. Parë nga ky këndvështrim, jemi të interesuar edhe për analiza që shqyrtojnë se si pjesëmarrja dhe kolektiviteti fshijnë kufijtë, si mes artit amator dhe atij profesionist, ashtu edhe mes artit popullor e të kultivuar.

Në vitet '70, arti u bë një mjet për të ndërvepruar edhe me shtetet që po krijoheshin pas dekolonizimit në Afrikë, Azinë Lindore dhe Amerikën Latine, si dhe me grupe ideologjike të afërta në perëndim, duke funksionuar si një mjet për të mbajtur gjallë solidaritetin socialist, pas prishjes me Bashkimin Sovjetik dhe pjesën më të madhe të bllokut lindor. Artistët shpesh përqafuan sipërmarrje kolektive dhe forma pjesëmarrjeje, si antidot ndaj burokratizimit të ngurtë të kulturës zyrtare të socializmit të vonë dhe ndaj kulturës kapitaliste.

Ndërsa fokusi i pjesëmarrjes dhe kolektivitetit në planin artistik ra ndjeshëm në dekadën pas rënies së Murit të Berlinit më 1989, këto u rikthyen në një formë të re në fillim të viteve 2000, shpesh duke braktisur theksin e mëparshëm mbi kolektivitetin si rrugë drejt ndryshimit politik radikal, për të kremtuar ideale si “hapja” dhe “bashkimi”, të cilat u kthyen në qëllime në vetvete. Retorika e demokratizimit, që shoqëroi një sërë ndërhyrjesh të bujshme artistike në hapësirën publike të Tiranës në fillim të shekullit XXI, hapi rrugën dhe i dha legjitimitet shfaqjes së arkitekturës si një motor kyç i transformimit neoliberal në epokën post-socialiste, duke ndryshuar në mënyrë themelore format e ekzistencës dhe jetesës në qytet.

Sigurisht, arti nuk përafrohet gjithmonë me synimet e projekteve të mëdha politike, qoftë kjo qëllimisht ose jo, ndaj ne jemi gjithashtu të interesuar për kontribute që shqyrtojnë mënyrat se si arti ka ofruar alternativa dhe mundësi rezistence ndaj paradigmave dominuese, mbi format e lejueshme të të vepruarit së bashku dhe të pjesëmarrjes në jetën publike e shoqërore, qoftë në të kaluarën apo në të tashmen. Për shembull, në fund të viteve 1980, përpjekjet e njerëzve për të përmbysur peizazhin zyrtar mediatik të sanksionuar nga autoritetet komuniste, duke sajuar marrës televizivë, të ashtuquajturat “kanoçe”, me qëllim ndjekjen e kanaleve të huaja radiofonike dhe televizive, krijuan gjithashtu mundësi për formësimin e mënyrave të reja të pjesëmarrjes dhe kolektivitetit. Sidomos pasi praktika e dëgjimit kolektiv të radios dhe e shikimit kolektiv të televizorit kishte qenë një element themelor i socializmit socialist.

Duke ndjekur të njëjtën logjikë, bashkëpunimi midis punonjësve kulturorë në skenën e artit shqiptar, vazhdon të jetë një nga mënyrat për të shmangur narrativat dominuese, veçanërisht kur ai hapet ndaj territorit dhe komuniteteve lokale. Në këtë mënyrë, bashkëpunimi “nga baza” mund të shndërrohet në një kundër-narrativë që mund të aktivizojë, jo vetëm reflektime dhe këndvështrime, që nuk do të ishin marrë parasysh në të tjera rrethana, por edhe për të shërbyer si një qendër për bashkëndarjen e një vetëdijeje më horizontale dhe përgjegjësie shoqërore.

Dorëshkrimet e përfunduara (6,000–8,000 fjalë) duhet të dërgohen në adresën elektronike të sekretarit shkencor të revistës *Studime për artin*, Dr. Stefano Romano:

Stefano.Romano@akad.gov.al, brenda datës **31 janar 2027**. Dorëshkrimi mund të dorëzohet në gjuhën shqipe ose atë angleze.

We are pleased to share the call for papers for the second part of a double issue of the *Art Studies* journal on the topic of participation and collectivity:

The Editorial Office of *Art Studies* is soliciting contributions that examine the myriad ways in which art, including amateur and folk art, has helped—and was deployed to—forge new forms of participation and collectivity throughout the twentieth century and up until the present day. Contributions might examine art in Albania, or in related historical and geopolitical contexts.

Already in the late nineteenth century, the art and literature of the National Awakening movement was explicitly connected to a project of nation-building aimed at the establishment of an independent Albanian state. In turn, the declaration of independence in 1912 served as a catalyst for the emergence of a lively amateur art movement in the interwar period, which was concentrated in the country's cultural capitals of Elbasan, Korçë, Shkodër, Vlorë, etc., and brought together people from all walks of life. Ultimately, the artistic societies founded during this period and the activities they organized laid the groundwork for an institutionalized artistic culture, which would fully begin to take shape after WWII.

During the Second World War, there was antifascist and partisan art, which played an important role in inciting resistance against the occupation and outlining the contours of a coming community. In the postwar period, with the establishment of the communist regime, the imperative that art should play an active role in building the new society, meant that socialist realist artworks played an important role in shaping a new socialist subject(ivity)—the New Man (Human) and builder of socialism. In addition to this, participation and collectivity in and through the arts were actively encouraged by the communist authorities, who promoted amateur art and a robust festival culture.

Mass culture became especially important in the context of the Ideological and Cultural Revolution in the late 1960s. The spirit of mass campaigns such as the *aksione*, organized for the completion of large-scale economic and infrastructural projects, was reflected in the organization of artistic events like the Gjirokastër folk festival. A quadrennial event that was held for the first time in 1968, this festival was known as a mass participatory affair in which the boundaries between spectators and performers were often blurred, in a way that is reminiscent of the mass participatory events held in the Soviet Union in the 1920s. This coincided with folk culture in general taking a more prominent role in the definition of Albanian Socialist Realism after the Fourth Plenum in 1973. While commentators have traditionally interpreted this as a conservative turn after the more liberal climate that characterized the close of the 1960s and beginning of the 1970s, recent analyses have emphasized the way in which folk culture was actually seen as a vehicle towards the transformation of Albanian socialist society into a *Gesamtkunstwerk*, or total work of art. In

other words, it functioned as a doubling down on the avant-garde roots of Socialist Realism rather than a departure from it. From this point of view, we are also interested in analyses that explore how participation and collectivity blur the boundaries between amateur and professional art on the one hand, and folk and fine art on the other.

In the 1970s, art also became a tool for engaging with the decolonizing world in Africa, East Asia, and Latin America, and with ideologically aligned groups in the West, thereby functioning as a vehicle for keeping socialist solidarity alive after the break with the Soviet Union and much of the Eastern Bloc. Artists often embraced collective enterprises and participatory frameworks as an antidote to the stagnant bureaucratization of both official late socialist and capitalist culture.

While the centrality of participation and collectivity in art discourse significantly subsided in the decade after the fall of the Berlin Wall in 1989, they resurged in a new form in the early 2000s, often jettisoning their prior emphases on collectivity as a path to radical political change and instead celebrating associated ideals like ‘openness’ and ‘togetherness’ as ends in themselves. The rhetoric of democratization that accompanied a series of high profile artistic interventions in the public space of Albania’s capital, Tirana, at the beginning of the twenty-first century paved the way and also provided legitimacy for the emergence of architecture as a key driver of neoliberal transformation in the post-socialist era, fundamentally altering ways of being and living in the city.

Of course, art is not always aligned with the aims of major political projects, whether intentionally or unintentionally, and we are also interested in contributions that explore the ways in which art has provided alternatives—and possibilities of resistance—to the dominant paradigm(s) about permissible ways of being together and participating in public and social life, whether in the past or in the present. For instance, in the late 1980s, people’s efforts to subvert the official mediascape sanctioned by the communist authorities, by fashioning self-made TV receivers known as “kanoçe”, in order to follow foreign radio and TV channels instead, also created opportunities for forging new modes of participation and collectivity. Especially since the practice of listening to the radio and watching TV collectively had been a staple of socialist sociality.

By the same token, collaboration between cultural workers in the Albanian art scene continues to be one of the possible ways to escape dominant narratives, especially when it opens up to the territory and local communities. In this way, “grassroots” collaboration can become a counter-narrative capable of activating not only reflections and points of view that would otherwise not be taken into consideration, but also becomes a hub for sharing a more horizontal awareness and social responsibility.

Completed manuscripts (6,000–8,000 words) must be sent to the email address of the scientific coordinator of the *Art Studies* journal, Dr. Stefano Romano: Stefano.Romano@akad.gov.al, by **31 January 2027**. Manuscripts can be submitted in either Albanian or English.

REFERENCA / BIBLIOGRAPHY:

- Beqa, Mentor. "A Critique of the Concept of Isolationism: The Case of Albania", *European Academic Research* vol. 4, no. 12, 2017, pp. 10705-10715.
- Bishop, Claire. *Artificial Hells: Participatory Art and the Politics of Spectatorship*. London and New York: Verso, 2012.
- Bourriaud, Nicolas. *Relational Aesthetics*. Trans. Simon Pleasance and Fronza Woods. Dijon: Les Presses du Réel, 2002.
- Çikopano, Anxhela. "Partisan Theatre or the Albanian Variant of Agitprop Theatre?". *Art Studies*, no. 21 (2022), pp. 9-33.
- Gardener, Anthony. *Politically Unbecoming: Postsocialist Art Against Democracy*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 2015.
- Gashi, Jonida. *Kinemaja para gjyqit: Nga kinokronikat e gjyqeve të popullit te filmat e vigjilencës revolucionare të masave*. Tiranë: Pika pa sipërfaqe, 2025.
- Grgić, Ana. *Early Cinema, Modernity, and Visual Culture: The Imaginary of the Balkans*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2022.
- Ho, Christine I. "The People Eat for Free and the Art of Collective Production in Maoist China". *The Art Bulletin*, vol. 98, no. 3 (2016), pp. 348-372.
- Hoxha, Abaz. *Arti i shtatë në Shqipëri: Shfaqjet dhe xhirimet e para të filmave 1900-1945*. Tiranë: ALBIN, 1994.
- Hoxha, Artan. *Sugarland: The Transformation of the Countryside in Communist Albania*. Budapest, Vienna, and New York: CEU Press, 2023.
- Hoxha, Ismail. "Teatri partizan: 1941-1945". *Nëntori*, nr. 8 (gusht 1971), f. 47-94.
- Isto, Raino. "'This exhibition will go down in our history of painting': Art Exhibitions in Albania Around 1972 and the Promise of Spring". *Art Studies*, no. 21 (2022), pp. 89-135.
- , Raino. "'An Ancient Dance that is still Performed Today': Folk Culture, Nationalism, and Socialist Art in Albania After the Fourth Plenum of 1973". *Art Studies*, no. 22 (2023), pp. 9-51.
- Këlliçi, Klejd. "Albania and Libya: A Distant Cold War Relationship". *Remembrance and Justice*, vol. 41, no. 1, 2023, pp. 149–165. DOI: 10.48261/pis234107.
- , Klejd. "The PLO and Communist Albania: Cold War Relations". *Journal of Palestine Studies*, vol. 50, no. 4, 2021, pp. 53–66. DOI: 10.1080/0377919X.2021.1970965.
- Kirn, Gal. "Was Dancing Possible During the Fascist Occupation of Yugoslavia?". *Apparatus: Film, Media, and Digital Cultures in Central and Eastern Europe*, no. 11 (2020), DOI: <https://doi.org/10.17892/app.2020.00011.238>.
- , Kirn, ed. "The Yugoslav Partisan Art". *European Slavic Studies Journal*, vol. 17 (2016).
- Konferenca Kombëtare e studimeve për Luftën Antifashiste Nacionaclarimtare të popullit shqiptar - Vëll. 6*. Tiranë: Shtëpia Botuese "8 Nëntori", 1974.
- Lam, Tong. "Screens of Enchantment: From People's Mobile Cinema to Digital Consumption". *Art Studies*, no. 22 (2023), pp. 153-172.

- Li, Jie. *Cinematic Guerrillas: Propaganda, Projectionists, and Audiences in Socialist China*. New York: Columbia University Press, 2023.
- Lu, Xiaoning. *Moulding the Socialist Subject: Cinema and Chinese Modernity (1944-1966)*. Leiden and Boston: Brill, 2020.
- Mally, Lynn. *Revolutionary Acts: Amateur Theatre and the Soviet State 1917-1938*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2000.
- Marku, Ylber. "Socialism in Action: Albania's Ideological and Cultural Revolution and the Lessons from History". *Art Studies*, no. 21 (2022), pp. 39-88.
- Mato, Jakup. *Rrjedhave të artit paraprofesionist: Shoqëritë artistike të periudhës së pavarësisë*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 2004.
- Mëhilli, Elidor. *From Stalin to Mao: Albania and the Socialist World*. Ithaca: Cornell University Press, 2018.
- , Elidor. "Globalized Socialism, Nationalized Time: Soviet Films, Albanian Subjects, and Chinese Audiences Across the Sino-Soviet Split". *Slavic Review*, vol. 77, no. 3 (Autumn 2018), pp. 611-637.
- Petrov, Petre. *Automatic for the masses: The Death of the Author and the Birth of Socialist Realism*. Toronto, Buffalo, and London: University of Toronto Press, 2015.
- Ranciere, Jacques. *The Emancipated Spectator*. Trans. by Gregory Elliott. London and New York: Verso, 2009.
- Simpozium për problemet e Festivalit Folklorik Kombëtar të Gjirokastrës, tetor 1973: 14-15 qershor 1974*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 1975.
- Skanjëti, Andrea. *100 vjet teatër në Shkodër: 1879-1979*. Tiranë: KAD, 2002.
- Spreen, David. "Signal strength excellent in West Germany: Radio Tirana, European Maoist Internationalism, and its disintegration in the global seventies". *European Review of History: Revue européenne d'histoire*, vol. 29, no. 3, pp. 391-416, DOI: 10.1080/13507486.2021.1971625.
- Tochka, Nicholas. *Audible States: Socialist Politics and Popular Music in Albania*. Oxford: Oxford University Press, 2016.
- Toropova, Anna. *Feeling Revolution: Cinema, Genre, and the Politics of Affect Under Stalin*. Oxford: Oxford University Press, 2020.